

İNŞAAT SEKTÖRÜ ANALİZİ

2010 YILI İLK YARI EKONOMİK GELİŞMELERİ
ve
İNŞAAT SEKTÖRÜ

Ekim
2010

TÜRKİYE MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ

Yüksek gelirli ülkelerin aşırı gevşek para politikalarını sürdürmeleri gelişmekte olan ülkeler için özellikle kendi politikalarını sıkılaştırmak için harekete geçtikleri bir dönemde sorunlar yaratabilecektir. Büyüyen faiz oranı farklılıkları bu ülkelere önemli sermaye girişleri yaratacak ve krize yol açan şartlara neden olan bazı aktif değer köpüklerini yeniden üretebilecektir.

*Dünya Bankası,
"Küresel Beklentiler Raporu" Haziran 2010*

2010: ÖZETİN ÖZETİ

Dünya ekonomisi sahnesinde bir yandan "Kriz Bitti" iddiaları diğer yandan "Tehlike Devam Ediyor" uyarıları devam etmektedir. Gerçek olan ise büyümenin yavaşlamakta, işsizliğin ise hala yüksek düzeyde seyretmekte olduğudur.

OECD Baş Ekonomisti Pier Carlo Padoan'a göre: Ekonomik toparlanma daha önce tahmin edilenden yavaş olabilecektir. Ancak bir başka resesyon ihtimali yoktur.

ABD Başkanı Obama'nın Eylül ayı ortalarında Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada ekonomik krizin aşıldığını ve 12 trilyon ABD Doları tutarındaki kurtarma paketleri sayesinde büyük bir depresyonun eşliğinden dönüldüğünü ifade etmesi, ABD borsalarındaki yükseliş ve bunun gelişmekte olan ülkelerin borsalarında yarattığı olumlu hava gibi gelişmeler iyimser beklentileri güçlendirmiştir.

Bununla beraber, bazı yorumculara göre Obama yönetimi tarafından uygulanan finansal kurtarma paketleri kanserli bir hastanın tümörünü almak yerine ona ağrı kesici vermeye benzetilmektedir. Yapılması gerekenin, borç köpüğünü temizlemek ve batık şirketleri kendi haline bırakmak iken onları kurtarmaya gidilmesi olduğu kaydedilmektedir. Ancak kurtarma paketlerine son verilmesi halinde de, şirketler yerine siyasi iktidarların tasfiyesinin gündeme gelebileceğinden ve siyasi bedellerin kaçınılmaz olacağından söz edilmektedir.

Kriz kahini olarak ünlenmiş olan Nouriel Roubini resesyondan çıkış sürecinin daha yavaş seyredeceği, hatta önümüzdeki 10 yıllık sürede yeni krizlerin kaçınılmaz olduğu görüşündedir. Roubini'ye göre: ABD, Japonya ve Avrupa'nın büyük bir bölümü politika cephanelerini kendilerini çift dipli resesyon tehlikesi karşısında savunmasız bırakacak şekilde tüketmişlerdir. Roubini Amerika'da halen çift dipli bir kriz yaşanması olasılığını %40 olarak öngörür iken Japonya'daki durumun ise daha da kötü olduğunu ifade etmektedir.

Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken, bir yandan da ticaret savaşları ve ona bağlı olarak kur savaşlarının yaşanmakta olduğu görülmektedir. Ülkeler paralarının değerini düşük tutup ihracatını artırmak, ithalatını kısmak istemektedir. Bir ülke bunu yapınca onun ticaret ortakları da aynı şeyi yapmakta ve daha düşük bir düzeyde ticaret hacminde buluşulmaktadır. Bu durumda, ticaret ya da görünür biçimiyle kur savaşlarının sonucu olarak dünya refahında topluca bir düşüş yaşanması olasılığıyla karşı karşıya kalınmakta olduğu vurgulanmaktadır.

Altın fiyatlarındaki yükseliş sürmektedir. Kimi yorumculara göre bu durum piyasalara olan güvensizliğin göstergelerindedir. Metal fiyatlarının artması paralelinde petrol fiyatlarının da yükselişe geçmesi ve bu gelişmenin işlerinin önemli bir bölümü petrol ihraç eden ülkelerde bulunan Türk müteahhitler için yeni iş fırsatları yaratması yüksek bir olasılıktır.

DÜNYADA 2010

Dünya Bankası'nın Haziran 2010 tarihli "2010 Küresel Beklentiler Raporu"nda yer alan teşhis ve beklentiler kısaca şunlardır:

- Geçen yıl %2.1 olarak gerçekleşen küçülmenin ardından küresel ekonominin 2010 ve 2011 yıllarında %3.3, 2012'de ise %3.5 oranında büyümesi; bu 3 yıllık dönemde verimliliğin ve nüfusun artmasına bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerdeki yıllık büyümenin %6 olması; buna karşın yüksek gelirli ülkelerde 2010, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla %2.3, %2.4, ve %2.7 oranlarında büyüme kaydedilmesi beklenmektedir.
- 2010-2012 döneminde küresel talepte meydana gelecek artışın yarıya yakını gelişmekte olan ülkelere kaynaklanacak, bu ülkelerin hızla artan ithalatı küresel ihracat rakamlarında %40'ın üzerinde bir artış sağlayacaktır.
- Küresel ekonominin güçlü bir toparlanma içerisinde olduğunu gösteren aylık rakamların önümüzdeki dönemde hız kesmesi beklense de, yıllık büyüme rakamlarının özellikle gelişmekte olan ülkelerde yükseleceği öngörülmektedir. Bu ülkeler küresel büyümenin gittikçe artan bir kesimini temsil etmektedirler ve bu trendin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

Öte yandan, durum hala kırılığa ve istikrarlı bir toparlanma sürecinin yolunu tıkayan ciddi sorunlar vardır. Bunlar arasında Yunanistan'da ve diğer yüksek gelirli, yüksek borçlu ülkelerde yaşanan ve artma eğilimi gösteren sorunlar başta gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin mali sistemleri daha güçlü olmakla birlikte, Yunanistan'daki krizin ciddi mali güçlükler içerisinde bulunan diğer çok daha büyük (yüksek gelirli) ekonomilere yayılması gelişmekte olan ülkelerin ihracatını ve dolayısıyla GSYH artışını önemli ölçüde olumsuz etkileyebilecektir. Piyasalarda ekonomik politikaların sürdürülebilirliği konusunda güven kaybı yaşanması halinde küresel büyüme önemli ölçüde zarar görebilecek ve iki dipli resesyon olasılığı bertaraf edilemeyecektir.

- Genel olarak pek çok yüksek gelirli ülkede kamu finansmanının sürdürülebilirliğini sağlamak için önemli ölçüde mali konsolidasyona ihtiyaç vardır. Kamu maliyesini sürdürülebilir bir yörüngeye yeniden oturtmak için iç motivasyonların yeterli olmasına karşın, bunun yapılamaması halinde risk altına girecek olanlar yüksek gelirli ülkelerin ekonomik refahından daha fazlasıdır.
- Avrupa'daki borç krizinin uzun sürmesi ve orta vadeli büyümeyi rayından çıkarması tehlikesi vardır. Bu durumda sürekli artan devlet borçları, gelişmekte olan ülkelerdeki kredileri daha pahalı hale getirebilecek, yatırımlar ile büyümenin azalmasına ve yoksulluğun artmasına neden olabilecektir.
- Birçok gelişmekte olan ülke ciddi finansal açıklarla karşı karşıya kalmaya devam edeceklerdir.
- Gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akışları 2009'a kıyasla önemli ölçüde artacak ancak yine de 2007'deki 1.2 trilyon ABD Doları düzeyinin epeyce gerisinde kalacaktır. Gelişmekte olan ülkeler finansman temininde sıkıntıya düşebileceği gibi özellikle az gelişmiş ülkeler kriz nedeniyle dış yardım girişlerinin azalması halinde ciddi sorunlar yaşayabileceklerdir.
- Yüksek gelirli ülkelerin aşırı gevşek para politikalarını sürdürmeleri de gelişmekte olan ülkeler için özellikle kendi politikalarını sıkılaştırmak için harekete geçtikleri bir dönemde sorunlar yaratabilecektir.

Büyüyen faiz oranı farklılıkları bu ülkelere önemli sermaye girişleri yaratabilecek, dahası, krize yol açmış olan şartları yaratmış olan bazı aktif değer köpüklerini yeniden üretebilecektir.

- Krizin Avrupa ve Orta Asya'daki derinliği ve süresi kaygı vermeye devam etmektedir.

ABD ekonomisi ve Japon ekonomisiyle ilgili olarak son verilerin parlak olmaması, Avro Bölgesi ekonomileri arasında Almanya dışında ciddi bir toparlanma görünümü ortaya çıkmaması yeniden çift dipli resesyon, depresyon gibi ekonomik istikrarsızlık hallerini gündeme taşımıştır.

ABD ekonomisinde başta konut fiyatları olmak üzere veriler bozulmaya devam etmekte olduğuna ilişkin veriler ortaya çıkmaktadır. Konut satışları ve fiyatlarındaki gelişmeler ABD ekonomisinin sağlığını ölçme açısından özel göstergelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Eski konut satışları Temmuz ayında %27 oranında kalmıştır. Bu oran son 17 yılın en düşük düzeyini göstermektedir. Aynı dönemde yeni konut satışlarında yaşanan %12'nin üzerindeki düşüş ise ek bir bozulmayı işaret etmektedir. Bu gelişmede yüksek işsizlik oranı, kredi koşullarındaki sıkılaşıma ve devletin konut satışlarına uyguladığı teşvikleri son erdirmiş olmasının etkili olduğu tahmin edilmektedir. Bunlara ek olarak ekonominin %2.4 olarak tahmin edilen ikinci çeyrek büyümesi %1.6 olarak revize edilmiştir. %9.5 olan işsizlik oranının da %9.6'ya yükselmesi beklenmektedir.

ABD ekonomisindeki bu bozulmanın yanı sıra dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Japonya'da da durum pek parlak görünmemektedir. Son olarak sanayi üretim endeksinin Haziran ayında %1.5 gerilemesi bu olumsuz görünüm üzerinde etkili olmuştur. Uzun yıllardır durgunluk içinde bulunan ve bir türlü canlanmaya geçemeyen Japon ekonomisi şimdi de Yen'in değer kazanmasıyla yeni bir sıkıntı dönemine girmiştir. Dolar-Yen paritesinin 85'in altına düşmesi sonrasında Japon Merkez Bankası Yen'e müdahale edeceğini açıklamak zorunda kalması sonrasında parite bir miktar gevşemiştir. 2010 Ağustos'unda bankalararası piyasada Dolar-Yen paritesi 93.8 iken Eylül ayında 85 düzeyine gerilemiştir. Krizin başladığı dönemden bugüne kadar Yen, Dolara karşı aşağı yukarı %10 değer kazanmıştır. Yen'in değer kazanması ihracatın büyük önem taşıdığı Japon ekonomisi için ek bir sıkıntı yaratmaktadır.

Bölgesel olarak bakıldığında, dünyanın ikinci büyük ekonomisi konumuna sahip Avro bölgesinin sıkıntıları farklılık göstermektedir. Bu bölgenin sıkıntıları tekdüze olmayıp, ülkeden ülkeye farklılıklar içermektedir. O nedenle de, nasıl bir ortak tavır alınacağı konusunda bir karara varmak kolay olmamaktadır. Avro bölgesi her şeyini Avrupa Merkez Bankası'nın para politikasına terk etmiş olmasına karşılık maliye politikasında uyum sağlayamamış bir ekonomi görünümüne sahiptir. Bölgenin en önemli şansı en büyük ekonomi konumundaki Almanya'nın durumunun iyiye gidiyor olmasıdır. Almanya ikinci çeyrekte %4.1 gibi beklenenin üstünde bir büyümeyle toparlanma sinyallerinin güçlenmesine yol açmıştır. Son olarak da IFO enstitüsünce açıklanan iş aleminin güven endeksinin 2007 Haziranından bu yana en yüksek oran olan 106.7'ye çıkmış olması Almanya'nın geleceğine ilişkin güveni artırmıştır.

Bugünlerde ekonomistler arasında yaygın olan görüş, ABD ekonomisinin yeniden resesyona girebileceği ve buna İngiltere'nin de eşlik edebileceği biçiminde özetlenebilmektedir. Bazı yorumcular ABD'nin aslında resesyonda değil depresyonda olduğunu öne sürmektedirler.

Resesyon, reel GSYH'nın arka arkaya iki çeyrek küçülmesi olarak tanımlanmaktadır. Depresyon ise daha ağır bir istikrarsızlık halini, ekonomik faaliyetlerde daha şiddetli, yaygın ve uzun süreli bir bozulmayı ifade etmektedir. Her ikisi de üzerinde tam olarak uzlaşılmış tanımlar olmamasına karşın resesyon tanımı depresyona göre daha fazla ortak kabule dayanmaktadır. Bu tanımlardan hareketle, OECD verilerine göre aşağıdaki tabloda ABD, Japonya, Almanya, Yunanistan ve Türkiye'nin durumları ele alınmaktadır;

Ülkeler Büyüme Oranları (%)

Çeyrekler	ABD	Japonya	Almanya	Yunanistan	Türkiye
2008 / 4	-1.7	-2.7	-2.2	-0.7	-5.6
2009 / 1	-1.2	-4.4	-3.4	-1.0	-5.5
2009 / 2	-0.2	2.3	0.5	-0.3	4.7
2009 / 3	0.4	-0.1	0.7	-0.5	3.7
2009 / 4	1.2	0.9	0.3	-0.8	1.8
2010 / 1	0.9	1.2	0.5	-0.8	0.4
2010 / 2	0.4	0.4	2.2	-1.8	3.7

Kaynak: OECD

Bu tabloda, bu ülkelerin 2008 yılının son çeyreğinden başlayarak mevsim etkilerinden arındırılmış GSYH büyüme oranları önceki yılın aynı dönemine göre karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. (Kaynak: www.oecd.org)

OECD verilerine göre, ABD ekonomisinin 2008 yılının son çeyreğinden başlayarak üç çeyrek süresince küçüldüğü yani resesyona girdiği ve 2009 yılının 2. çeyreğinden itibaren yeniden büyümeye dönerek resesyondan çıktığı yorumu yapılabilmektedir. Buna karşılık, pozitif dönüşmüş olan büyüme oranlarına bakıldığında, resesyondan çıkışın pek de güçlü olmadığı ve sıkıntının devam ettiği sonucuna varılabilmektedir. Bu yaklaşımla, ABD'de büyümenin yanında, işsizlik oranı başta olmak üzere öteki ekonomik göstergelerdeki bozulmaların iyileşmediği tespiti yapılmaktadır. Bu durumda, ABD'nin aslında resesyona değil depresyona yaşadığı ve henüz bu durumdan kurtulamadığı yorumu yapılmaktadır.

Aynı değerlendirmeler Japonya için de dile getirilmektedir. Bir başka ifadeyle, sanki resesyona yaşamış gibi görünen Japonya aslında depresyonda olup bu durumdan çıkamamıştır.

Bu beş ekonomi arasında resesyona yaşamış tek ekonominin Almanya olduğu kaydedilmektedir. Almanya iki çeyrek küçüldükten sonra büyüme yoluna geri dönmüş ve üstelik 2010 yılının ikinci çeyreğinde büyümesini güçlü hale getirmiştir. Almanya, yaşadığı resesyona şimdilik geride bırakmış bir görüntü vermektedir. Yedi çeyrek üst üste küçülen Yunanistan'ın, bütün öteki göstergelerinin bozuk olduğu da dikkate alındığında, tam anlamıyla depresyonda olduğu tespiti yapılmaktadır.

Türkiye, 2008 yılının son çeyreğinden başlayarak resesyona girmiş görünmektedir. Türkiye ekonomisi 2009'daki negatif büyümesinin ardından 2010 yılında yeniden canlanmıştır. Mevsimlik etkilerden arındırılmış küçülme iki çeyrekle sınırlı kalmış görünmektedir.

2010 yılının ikinci döneminde baz etkisinin de katkısıyla %10.3 büyüme kaydeden Türkiye bu büyüme oranıyla %1.9 olan AB ve %2.8 olan OECD ortalamalarının çok üzerinde bir performans düzeyine ulaşmıştır. İkinci çeyrek büyüme rakamları itibarıyla, Singapur %19.3 ile birinci sırada yer alırken onu sırasıyla Tayvan (%12.5) ve Türkiye (%10.3) izlemiştir. Söz konusu dönemde, ABD ve Japonya'nın yanı sıra yüksek gelirli Avrupa ülkelerinin büyüme hızları da sınırlı kalmıştır. Buna karşın Tayland, Brezilya, Malezya ve Güney Kore gibi gelişmekte olan ülkelerin büyüme oranları daha yüksek düzeylere ulaşmıştır.

Bununla birlikte, Türkiye'de işsizlik başta olmak üzere diğer bazı göstergelerde bozulmaların ortaya çıkmış olduğu gözlenmektedir.

Türkiye ekonomisinin en önemli avantajı, mali sektörün 2001 krizinden sonra geçirdiği güçlendirmeler sayesinde finans krizine girmemiş olmasıdır. Türkiye'de, 2009 yılının ilk yarısında yaşanan %11.2 küçülmenin ardından 2010 yılı ilk yarısında önemli bir canlanma (%11) gözlenmiştir. Yılın ikinci yarısında, bir yıl önceki küçülmenin baz etkisi azaldıkça Türkiye'nin büyümesindeki toparlanmanın da hız kaybedeceği ifade edilmektedir.

İşsizlik oranı itibariyle uluslararası kıyaslama

Temmuz 2010'da OECD ülkelerindeki işsizlerin toplam sayısı, Temmuz 2008'e kıyasla 13.4 milyonluk bir artışla 45.5 milyon kişiye ulaşmıştır. İşsizlik oranı ise bir önceki ayda da olduğu gibi %8.5'da kalmaya devam etmiştir. Temmuz 2010 itibariyle işsizliğin en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla İspanya (%20.3), Slovak Cumhuriyeti (%15.0), İrlanda (%13.6), Portekiz (%10.8) ve Macaristan (%10.3) olmuş, en düşük işsizlik oranları ise Kore (%3.7) ile Avusturya'da (%3.8) gerçekleşmiştir.

Eurostat tarafından yayınlanmış olan rakamlar işsizliğin Avrupa'nın gündemindeki ağırlığını koruduğunu göstermektedir. Eurostat'a göre 2008'de Avrupa'da aktif nüfusun %6.7'si işsizken ve toplam 16 milyon işsiz varken bu sayı 2010 Temmuz ayında 23 milyona yükselmiştir.

29 Eylül'de Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (ETUC) çağrısı üzerine Brüksel ve Madrid'de 100 bin işçinin sokağa dökülmüş olması Avrupa'da kemer sıkma politikalarını uygulamanın sancısız olmayacağını bir kez daha gündeme getirmiştir.

Avrupa ve OECD Bölgesi

AB Komisyonunun AB27 ülkeleri toplamının 2010 Mayıs ayında %0.9 olarak belirlenmiş olan yıllık reel büyüme tahminini %1.8 düzeyine yükseltmesi, Avro Bölgesi'ndeki 16 ülkenin yıllık reel büyüme tahminini ise Mayıs ayındaki %0.9 düzeyinden %1.7 düzeyine yükseltmesi yılın ikinci yarısına ilişkin beklentilerde iyimserliğin arttığı ve Avrupa ekonomisinde yavaş tempolu da olsa toparlanma beklendiği anlamına gelmektedir.

AB Komisyonunun tahminlerine göre: Almanya 2010 yılında %3.4 büyüyecek; Fransa'nın reel büyümesi %1.6 düzeyine ulaşacak; İspanya 2010 yılında %0.3 daralacak; İngiltere %1.7'lik büyümeye ulaşacak ve İtalya'nın reel büyümesi %1.1 ile Avrupa ortalamasının altında kalacaktır.

OECD'nin 9 Eylül 2010 tarihinde yayınladığı öngörüler ise AB Komisyonunun açıklamalarına kıyasla daha ihtiyatlı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. OECD'ye göre küresel ekonomik toparlanma daha önce tahmin edilenden yavaş olabilecektir. Ancak, resesyona dönüş ihtimali bulunmamaktadır.

OECD'nin rakamları 2010 yılının ikinci yarısında tüm ülkelerde büyümenin yavaşlayacağını; dalgalanmanın devam ettiğini; en iyi durumdaki ülkenin Kanada olduğunu; İngiltere'nin toparlandığını; en kötü durumdaki ülkenin İtalya olduğunu ve İtalya'nın durumunun Almanya ve Fransa'nın performansını da aşağıya çektiğini göstermektedir.

Mayıs ayı tahminlerinde G7 ülkelerinin bu yılın ikinci yarısında %1.75 büyüyeceklerinin öngörülmüş olmasına karşın, OECD'nin beklentisi bu ülkelerin yılın ikinci yarısında yaklaşık %1.5 büyüyecekleri şeklindedir.

OECD, ABD ekonomisinin üçüncü çeyrekte yıllık bazda %2, dördüncü çeyrekte ise %1.2 büyümesini, Japonya ekonomisinin ise üçüncü çeyrekte %0.6, dördüncü çeyrekte %0.7 büyümesini beklemekte; Avrupa'nın üç büyük ekonomisi olan Almanya, Fransa ve İtalya'nın üçüncü ve dördüncü çeyreklerdeki büyümelerinin sırasıyla %0.4, ve %0.6 olacağını tahmin etmektedir.

OECD'nin önemli teşhislerinden biri de: Konut sektöründeki sorunların G7 hane halkı tüketimini sınırlamaya devam ettiği, özel tüketimdeki duraklamanın önemli bir nedeninin de işsizlik oranlarının hala yüksek düzeylerde seyretmesi olduğudur.

TÜRKİYE

TÜİK tarafından açıklanan verilere göre, 2010 yılının ikinci çeyreğinde Türkiye ekonomisi geçen yılın aynı dönemine kıyasla %10.3 büyümüştür. İlk 6 aylık dönemde ise geçen yılın aynı dönemine kıyasla %11.0 büyüme kaydedilmiştir. Her ne kadar geçen yılın ikinci çeyreğinde yaşanan %7.6 oranındaki küçülmenin baz etkisinin izlerini taşısa da, ekonomide önemli ve yüksek bir büyüme oranı elde edilmiş olduğu değerlendirilmektedir.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye bakıldığında, yılın ilk çeyreğindeki zayıf (%0.4) büyüme performansının yerini çok daha güçlü bir büyümenin (%3.7) aldığı gözlenmektedir. Büyümenin itici alt kalemleri arasında hem özel hem de kamu kesiminde tüketim ve yatırım harcamalarıyla ihracatın önemli yer tuttuğu ifade edilmektedir.

GSYH'da gözlenen ciddi büyüme verileri ile beraber, inşaat sektörünün 2009 yılı ikinci çeyreğinde yaşanan %20.9 oranındaki küçülmeyi bu kez 2010 yılının ikinci çeyreğinde %21.9 oranında bir büyümeyle telafi etmiş olması da oldukça dikkat çekici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Büyüme Hızları Kıyaslaması (%)

		GSYH	İNŞAAT	TARIM	SANAYİ	TİCARET
2007	2. Çeyrek	3.97	7.53	-2.23	4.34	2.19
	ilk 6 ay	5.68	8.14	-3.80	6.97	4.18
2008	2. Çeyrek	2.60	-5.16	-3.68	5.30	4.17
	ilk 6 ay	5.11	-2.51	1.87	6.82	6.91
2009	2. Çeyrek	-7.76	-20.92	7.51	-11.90	-13.99
	ilk 6 ay	-11.24	-19.73	3.65	-16.40	-18.91
2010	2. Çeyrek	10.34	21.92	1.08	2.13	12.83
	ilk 6 ay	10.99	15.11	0.84	16.84	15.27

Kaynak: TÜİK

2010 yılı ilk yarısında yaşanan büyümenin asıl dinamiklerini iç tüketimdeki artışın ve özel sektörün ciddi bir yatırım atağına başlamasının oluşturduğu gözlenmektedir. Özel sektörün yatırımları geçen yılın aynı dönemine kıyasla %27.7, özel tüketim ise %7.3 artmıştır. Bu gelişmede, kriz aylarında stoklardaki hızlı erimenin yatırımları aşağı çeken etkisinin son bulması ve beraberinde özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki artış önemli rol oynamıştır.

Sabit sermaye yatırımlarında yılın ikinci çeyreğinde %28.7, ilk 6 aylık dönem itibarıyla %22.2'lik büyüme kaydedilmiştir.

Yılın ilk çeyreğinde %25.6 küçülen kamu sabit sermaye yatırımlarında ikinci çeyrekte %14.6'lık büyüme, özel sektör sabit sermaye yatırımlarında ise birinci ve ikinci çeyreklerde sırasıyla %23.1 ve %32.1 oranlarında büyüme kaydedilmiştir.

Hazine'nin teşvikli yatırımlarına yakından bakıldığında 2009'un ilk 7 ayında teşvik gören yatırım tutarının cari fiyatlarla 7.7 milyar TL'ne kadar gerilemiş olduğu, 2010 yılının ilk 7 ayında ise bu rakamın 2007-2008 yıllarındaki (kriz öncesi) rakamları da aşarak ve büyük bir sıçrama ile 2408 projeye dağılmış olan 35 milyar TL düzeyine kadar yükselmiş olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tablo krizden önceki son durumu (2008 ortası), krizin içindeki durumu (2009 ortası) ve krizden sonraki durumu (2010 ortası) özetlemektedir. 2010 yılına ilişkin son sütunda parantez dışındaki oran ve sayılar haziran sonundaki, parantez içindeki oran ve sayılar ise bugünkü durumu göstermektedir.

	2008 İlk Yarı	2009 İlk Yarı	2010 İlk Yarı
Büyüme (%)	4.8	-11.1	11
Sanayi Üretimi Değişimi (%)	6.1	-18.8	15.6
Enflasyon (% Ortalama)	10.6	5.7	8.4 (8.3)
DİBS Faizi (Haziran Ortalaması)	18.3	13.8	8.5 (8.0)
TCMB Gecelik Borç Alma Faizi (%)	16.25	8.75	6.50 (6.25)
USD - TL Paritesi (30 Haziran)	1.22	1.53	1.58 (1.50)
İşsizlik Oranı (% Haziran)	9.4	13	10.5
Bütçe Açığı (milyar TL)	-1.9	-23.2	-15.4 (-14.4)
Kamu Borç Stoku (milyar TL)	348.2	409	458.9
Cari Açık (milyar ABD Doları)	-27.9	-7.4	-28.7
İhracat (milyar ABD Doları)	72.9	51.4	58.4
İthalat (milyar ABD Doları)	101.7	59.5	79.3

Bu veriler Türkiye'nin parlak bir ekonomik performans ortaya koyduğunu göstermektedir. Türkiye'nin geçen yılın ilk yarısında yaşadığı %11.1 oranındaki küçülme travmasının bu yılın ilk yarısı itibarıyla atlatılmış olduğu gözlenmektedir.

Büyümeye en büyük katkıyı yapan sanayi üretimindeki değişim de bu gidişi göstermektedir. Geçen yılın küçülmesinin yaratmış olduğu deflasyonist etkiler nedeniyle enflasyonda geçen yıla göre artış olması normal bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık hâlâ kriz öncesindeki enflasyon oranının altında bulunmaktadır. Tablonun en ilginç göstergelerinden birisi Hazine kâğıtlarının (DİBS) faizinin gösterdiği gelişim olarak ortaya çıkmaktadır. Kriz, faizlerde düşüşe yol açmış, ardından krizden çıkışta da faizler düşmeye devam etmiştir. Ekonomi çevreleri bunun nedeni olarak, TCMB gecelik borçlanma faizlerinin değişimini göstermektedir.

TCMB tarafından faizlerin indirilmesinin etkisiyle öteki faizler de gerilemiş bulunmaktadır. Kriz öncesinde özellikle yabancı sermaye ve sıcak para girişinin en yüksek noktalara ulaşması sonucu giderek değerlendirilen TL'nin kriz sırasında ve sonrasında değer kaybettiği gözlenmektedir. Bu gelişimde faiz indirimlerinin de etkili olduğu kaydedilmektedir.

Krizle birlikte oldukça yükselen işsizlik oranı yavaş yavaş geri gelmeye devam etmektedir. Buna karşılık işsizlik oranı henüz küresel kriz öncesindeki düzeyin üstünde bulunmakta olup, 2001 krizi öncesi düzeyden (%7.5) ise çok yukarıdadır.

Krizle birlikte tırmanan bütçe açığı 2010'un ilk yarısında denetim altına alınmış görünmektedir. Kamu borç stoku ise artmaya devam etmekle birlikte artış hızında yavaşlama gözlenmektedir.

Yukarıdaki tablonun belki de tek can sıkıcı yanı cari açığın yeniden kriz öncesindeki büyüklüğüne geri dönme eğilimi içinde olmasıdır. İthalat %33 gibi yüksek bir hızla artarken, ihracat artışı %14 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin ekonomik performansının değerlendirildiği önemli bir rapor olan IMF'nin Türkiye'ye ilişkin 4. Madde Konsültasyon Raporu Eylül 2010'da yayımlanmıştır. Aşağıdaki tabloda IMF'nin bu raporda yer alan Türkiye ile ilgili 2010 ve 2011 yılı tahminlerinin özeti yer almaktadır. IMF raporunda GSYH için verilen TL tahminler, cari açık oranları ve cari açık miktarları (2010 için 34.3 milyar ABD Doları, 2011 için 38.9 milyar ABD Doları) dikkate alındığında, IMF'nin açıklanmamış olan kur tahminlerinin 2010 yılı için 1.5 ve 2011 yılı için de 1.6 olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kurlar dikkate alınarak GSYH dolar cinsinden ifade edildiğinde GSYH tahminleri 2010 yılı için 730 milyar ABD Doları ve 2011 yılı için 753 milyar ABD Doları rakamlarına ulaşmaktadır.

	2010	2011
Büyüme (%)	6.1	3.6
Enflasyon (TÜFE yılsonu)	7.6	6.2
Faiz Dışı Fazla / GSYH (%)	-0.3	0.2
Bütçe Açığı / GSYH (%)	-4.1	-3.4
Kamu Borç Yükü (%)	44.1	43.8
Cari Açık / GSYH (%)	-4.7	-5.1
GSYH (milyar TL)	1 095.6	1 205.5
USD Kuru (Yıl Ortalaması)	1.5	1.6

TÜİK'in açıkladığı büyüme verileri dikkate alındığında, bazı ekonomistler IMF'nin yukarı yönlü revize ettiği yıllık büyüme oranı tahmininin düşük kalma olasılığının yüksek olduğunu kaydetmektedirler.

IMF'nin cari açığın GSYH'ye oranına ilişkin tahminleri düşündürücü olarak değerlendirilmektedir. Cari açığın GSYH'ye oranı IMF raporunda 2010 için %4.7 ve 2011 için %5.1 olarak öngörülmektedir. Cari açığın IMF'nin tahmin ettiği 34.3 milyar ABD Doları dolayında kalmayacağı ve açığın 40 milyar ABD Dolarına yakın gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu durumda dış finansman ihtiyacı 6 milyar ABD Doları daha fazla olacaktır.

Ekonominin canlanması iyimser beklentiler yaratırken geçen yılın Ocak-Temmuz döneminde 7.854 milyar ABD Doları olarak gerçekleşen cari açığın %209 yükselişle 24.23 milyar ABD Dolarına ulaşması kaygı verici bir gelişme olmuştur. 2009 yılı Ocak-Temmuz döneminde 10.847 milyar ABD Doları olan dış ticaret açığı ise 2010 Ocak-Temmuz döneminde 26.251 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Dış ticaret açığında bir önceki yılın Temmuz ayına kıyasla kaydedilen artış oranı %95'i aşmıştır.

2009'un ikinci yarısında ve 2010'da yeniden Türkiye'ye yönelen sıcak para toplamda 110 milyar ABD Dolarına kadar çıkmış durumdadır*. Bu rakam son 3 yılın en yüksek düzeyi anlamına gelmekte ve Dünya Bankası'nın Haziran 2010 tarihli "Küresel Ekonomik Beklentiler" raporunda yer alan saptamanın ışığında değerlendirme yapmayı da gerektirmektedir. Gelişmekte olan ülkelere uyarı niteliği de taşıyan söz konusu saptama yüksek düzeyde sıcak para girişinin piyasada kriz öncesi koşullara kaynaklık eden köpüklerin yeniden oluşabileceği uyarısını içermektedir.

Zira 2009'un ilk 6 ayında ülkeye giren sıcak para 5.7 milyar ABD Doları iken 2010'un aynı döneminde bu rakam 18.6 milyar ABD Doları olmuştur. 2010'un ilk 7 aylık döneminde doğrudan yatırımlarla gelen net sermaye girişi ise 2009'un aynı dönemine oranla %18.4 azalarak 3.344 milyar ABD Dolarına gerilemiştir.

Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ali Babacan'ın "Türkiye'ye giren sermayede şu anda maalesef sıcak para ağırlıklı bir yapı var çünkü doğrudan yatırımlar azaldı. Geçen sene küresel kriz nedeniyle azalmış olan doğrudan yatırımlar bu sene de pek arzu ettiğimiz noktalarda değil. Şu anda kısa vadeli kaynakların Türkiye'ye girdiğini görüyoruz. Dünyada olup bitenle alakalı olarak bizim de Türkiye içinde neler yapmamız gerektiğini tekrar gözden geçirmemiz gerekecek." açıklaması yukarıdaki rakamlar dikkate alındığında gerçekçi bir durum saptaması olmuş, hem olası risklere ilişkin farkındalığı yansıtmış, hem de doğrudan yatırımları artırmak kararlılığını ortaya koymak açısından umut vermiştir.

IMF'nin Türkiye raporunda yer alan bir çalışmada, 2010 ve 2011 yılları için Türkiye'nin gayrisafi dış finansman ihtiyacı ve bunun karşılanmasında kullanılacak kaynaklar ele alınmıştır. IMF, 2010 yılında

* Mustafa Sönmez, Para-Meta-Para, 22 Eylül 2010

Türkiye'nin 104.7 milyar ABD Dolarlık bir dış finansman ihtiyacı olacağını öngörmektedir. Bu ihtiyacı doğuran kalemlerin ilki 34.3 milyar ABD Dolarlık cari açık, ikincisi de 81.1 milyar ABD Dolarlık dış borç geri ödemeleri tutarı olarak kaydedilmiştir.

İlk yedi ayda cari açık tutarı 24.2 milyar ABD Doları düzeyinde bulunmaktadır. Yılın kalan bölümünde de ilk yedi aydaki eğilimin devam etmesi halinde yıl sonunda cari açığın 40 milyar ABD Dolarını aşacağı tahmin edilmektedir. Genel eğilim olarak cari açığın yılın ikinci yarısında daha fazla artması doğal kabul edilmekle birlikte, buna karşılık 2010 yılı ikinci yarısında büyüme hızının düşeceği ve dolayısıyla cari açığın artış hızının biraz yavaşlayacağı beklenilmektedir. Yine de cari açığın yıllık bazda 40 milyar ABD Doları düzeyinden düşük olması mümkün görünmemektedir. Bu durumda, Türkiye'nin finansman ihtiyacının 110 milyar ABD Dolarının üzerine çıkacağı değerlendirilmektedir.

Finansman ihtiyacının karşılanmasında en önemli kalemin borçlanma olacağı kaydedilmektedir. Açığın neredeyse %90'ı borçlanmayla karşılanmaktadır. Türkiye'nin 81.1 milyar ABD Dolarlık borç geri ödemesi yapacağı, buna karşılık 91.8 milyar ABD Dolarlık yeni borçlanma gerçekleştireceği ifade edilmektedir. Bunun üçte ikisinin kısa vadeli borçlanma yani sıcak para ile yapılacağı ifade edilmektedir. İkinci büyük kalemin ise bir başka sıcak para çeşidi olan portföy yatırımlarından geleceği beklenmektedir. Bu yatırımların Hazine kâğıtlarına ve borsaya dönük para girişlerini kapsayacağı belirtilmektedir. Cari açık tahmin edildiği gibi 40 milyar ABD Dolarını aşarsa, oluşacak farkın da büyük olasılıkla sıcak parayla karşılanması beklenmektedir.

Görünümün 2011 yılında da benzer biçimde olacağı tablodan görülebilmektedir. Eğer doğrudan yabancı sermaye girişi artmaya başlarsa görünümün değişebileceği kaydedilmektedir.

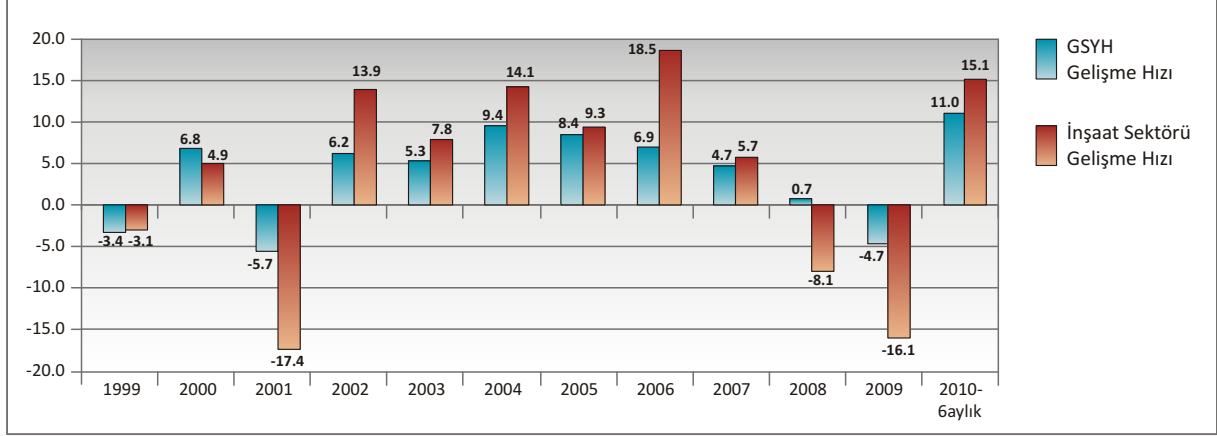
Ekonomi çevreleri tarafından bu dengenin en kırılgan noktası olarak dikkat çekilen husus, Türkiye'nin geleceğini etkileyen en önemli göstergelerden birisi olarak kabul edilen cari açık olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye büyümeyle beraber cari açığın da ciddi bir sorun haline gelmeye başladığı değerlendirilmektedir. Aynı çevreler, Türkiye'nin büyümesi ve bütçe açığını düşürme stratejisi cari açığa bağımlı bir yapıdan çıkarılamazsa ekonomide gözlenen toparlanmanın 2010 yılıyla sınırlı kalabileceği endişesini dile getirmektedirler.

TEPAV Ekonomi Çalışmaları tarafından hazırlanan "2008 Krizinden Bugüne: Büyük Şirketler Hala Temkinli" başlıklı politika notunda ise: "2008 küresel krizinden Türkiye'deki şirketler kesiminin performansının çok olumsuz etkilendiği; şirket bilançolarında kayda değer bir daralma yaşandığı; 2009'un son çeyreğiyle birlikte bilançolarda yaşanan söz konusu daralmanın yerini toparlanmaya bıraktığı; ancak gerek dünya piyasalarında gerekse Türkiye'de söz konusu toparlanmanın yatırımlara yansımadağı ve şirketlerin geleceği öngörememelerinden dolayı temkinli davrandığı tartışılmaktadır" denilmiştir.

Aynı raporda, "Her ne kadar büyük şirketler toparlanmaya başlamış olsa da, yatırım malları ithalatının ve özel yatırımların hala çok düşük seviyelerde olması, şirketlerin nakit tutmaları ve mali borçlarını azaltmaları yeni yatırımlar yapılmadığı ve geleceğin belirsiz algılandığı savını destekler niteliktedir. Şirketlerin ellerindeki nakdin yüksek olması bir sonraki dönem için bir fırsat niteliği taşısa da bu sürenin uzaması ekonomi için kötüdür. Kriz sonrası şirketlerdeki toparlanmaya ve temkinli tutuma işaret eden bu tespitleri yorumlarken söz konusu bulguların madalyonun bir yüzünü sadece büyük şirketlerin durumunu yansıttığını unutmamak gerekir. Krizin küçük şirketlere olan etkisinin incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Hem temkinli davrandığı gözlemlenen büyük şirketlerimizin hem de krizin etkilerinin daha olumsuz ve derin olması beklenen görece küçük şirketlerimizin bu belirsizliğin giderilmesine ihtiyacı vardır." teşhisi yer almıştır.

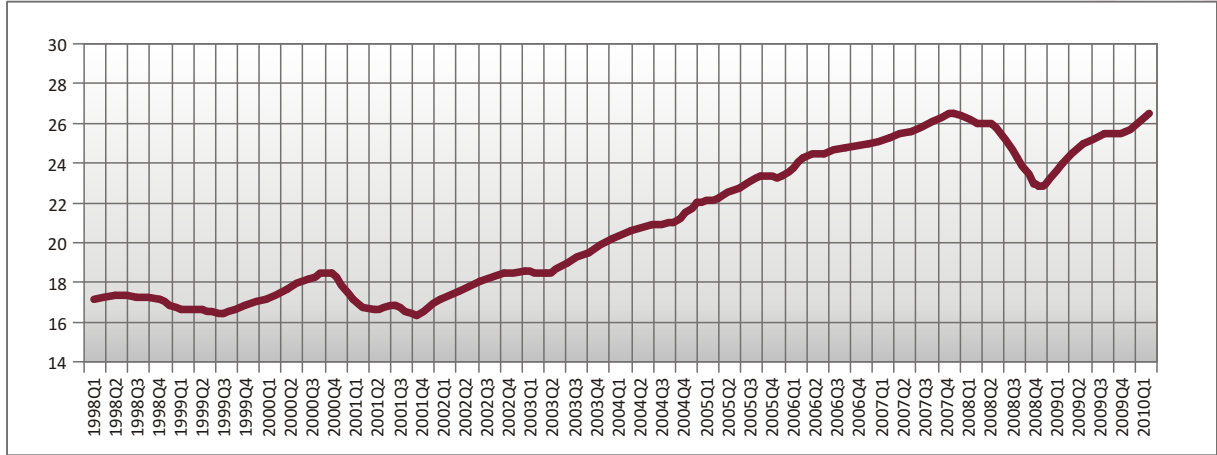

1999-2010 Döneminde GSYH ve İnşaat Sektörü Gelişme Hızları (%) (1998 temel fiyatlarına göre)

Kaynak: TÜİK

GSYH (mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış, milyon TL)

Kaynak: TÜİK

Enflasyon

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan rakamlara göre, Eylül 2010'da Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) %1.23, Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) %0.51 oranında artış kaydetmiştir. TÜİK'in 2003 yılı baz verilerine göre ise, 2010 Eylül ayı itibarıyla yıllık enflasyon TÜFE'de %9.24, ÜFE'de ise %8.91 olmuştur.

2010 yılının ilk dokuz aylık enflasyon oranı TÜFE'de %4.77, ÜFE'de ise %6.52 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayı itibarıyla hesaplanan 12 aylık ortalamalara göre ise yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında %8.16, üretici fiyatlarında ise %6.89 olmuştur.

T.C. Merkez Bankası'nın 2010 yılı enflasyon beklentisi, Eylül ayının ilk anketinde %7.50'ye yükselmiştir.

İstihdam

TÜİK tarafından yayınlanmış olan Mayıs, Haziran, Temmuz dönemine ait verilere göre işsizlik oranı %10.5'e gerilemiştir. Geçen yılın aynı döneminde bu oranın %13 olduğu anımsandığında olumlu yönde gelişme kaydedildiği görülmektedir.

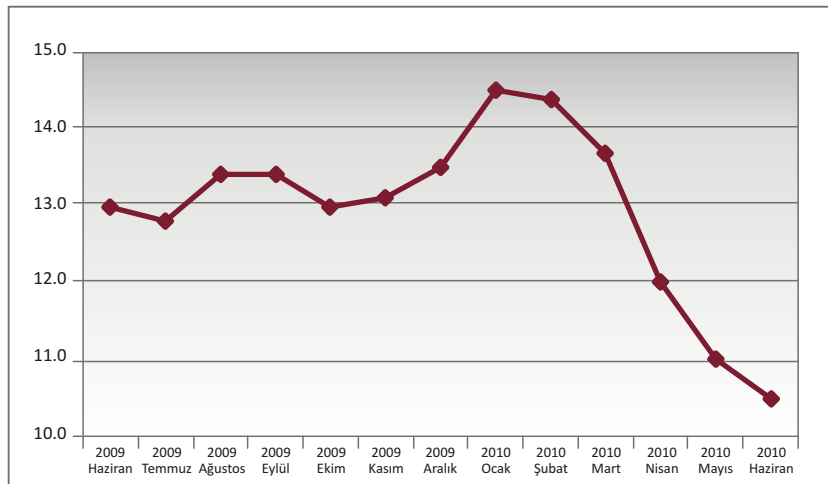
TÜİK verilerine göre 2010 yılının ilk yarısında toplam istihdam 2 milyon 324 bin kişi artmıştır. Bu artışın %51'i (1milyon 194 bin kişi) tarım sektöründeki artıştan kaynaklanmış, sanayi ve inşaat+hizmet sektörlerindeki artış ise sırasıyla 255 bin ve 875 bin kişi olmuştur.

Bilindiği gibi TÜİK herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanları “kayıt dışı istihdam” olarak nitelirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ve kayıt dışı çalışan sayısının 1 milyon 570 bin kişi artmış olduğu dikkate alındığında 2010'un ilk yarısında gerçekleşen istihdam artışının %67.6'sının kayıt dışı istihdam edilenlerden oluştuğu görülmektedir.

Söz konusu kayıt dışı istihdamın %66'sı tarım sektöründen kaynaklanmıştır. Bu tablo istihdamın sayısal olarak artmış olduğunu ancak kayıt dışılığın artmış olması nedeniyle nitelik olarak yükselmediğini göstermektedir.

İnşaat sektörü özelinde ele alındığında, hem istihdamın hem de ekonominin lokomotifi olan inşaat sektöründe 1.5 milyon kişi kayıtlı istihdam edilmekte, yan ve destekleyici sektörlerle birlikte bu rakam 3 milyonun üzerine çıkmaktadır*.

Dönem	İşsizlik Oranı (%)
2009 Haziran	13.0
2009 Temmuz	12.8
2009 Ağustos	13.4
2009 Eylül	13.4
2009 Ekim	13.0
2009 Kasım	13.1
2009 Aralık	13.5
2010 Ocak	14.5
2010 Şubat	14.4
2010 Mart	13.7
2010 Nisan	12.0
2010 Mayıs	11.0
2010 Haziran	10.5

Kaynak: TÜİK

İşgücü/istihdam verileri ekonomideki güçlü canlanmanın etkisiyle son altı aydır azalmakta olan işsizliğin yatay seyre geçmekte olduğunu göstermektedir. Türkiye ekonomisinin yapısal özellikleri nedeniyle, büyümenin %5 düzeyine gerilemesi durumunda, istihdam artışlarının ancak işgücü artışlarını telafi edebileceği kaydedilmektedir.

Ekonomideki güçlü canlanma son bir yılda tarım dışı sektörlerde bir milyona yakın istihdam artışı sağlamıştır. Büyüme %10'u geçince, istihdam artışının da %5'i geçmesinin (artış %5.7) normal bir gelişme olduğu değerlendirilmektedir. Global ekonomik krizin Türkiye'ye yansımalarından birisi, bir milyondan fazla yeni işsiz yaratılmış olmasıdır. Son dönemde yaşanan ekonomik canlanmanın bu işsizlerin yarısını işe döndürmüş olduğu istihdam verilerinden gözlenmektedir. Ancak, halen Türkiye'de 3 milyon işsiz bulunmakta olup, bu rakamın düşürülmesinin hiç kolay olmayacağı vurgulanmaktadır.

İşsizlikle mücadelenin başarısının büyüme ve büyümenin istihdam yaratma kapasitesine bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Tarım dışı işgücünün yıllık artışının yaklaşık 500 bin olacağı öngörülmektedir. İşsiz sayısını en azından 3 milyon civarında tutabilmek için aynı sayıda (500 bin kişi) yıllık istihdam yaratmak

* Ali Tezel, (Sosyal Güvenlik Müşaviri) "İnşaat Sektörünün İstihdama, Büyümeye ve İhracata Katkısı" başlıklı İMSAD toplantısı

gerektiği düşünüldüğünde, tarım dışı istihdamda %3 artış sağlamak gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu düzeyde bir istihdam yaratmak için de büyümenin en az %5.5 olmasının gerektiği ifade edilmektedir. Hükümet Orta Vadeli Program'da gelecek üç yılda ortalama %5 büyüme öngörmektedir. Bu büyümenin elde edilebilmesinin güçlü bir ihracat yapısı gerektirdiği ve bu düzeyde bir büyüme ile en iyi olasılıkla işsizliğin mevcut yüksek düzeyinde tutulabileceği değerlendirilmektedir.

TÜRKİYE: Ekonominin Geleceğine Bakış

2010 yılı ilk yarısı itibarıyla, Türkiye'de küresel krizin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin işsizlik dışında atlatılmış olduğunu söylemek mümkündür.

Büyümenin yılın geri kalanında devam etmesi ancak dünyadaki beklentilere de paralel olarak hız kesmesi yüksek bir olasılık olarak görülmektedir. İhracat artışının dünyadaki ve özellikle AB gibi gelişmiş pazarlardaki talep azalması paralelinde hız kesmesi, bunun da imalat sanayinde üretim azalmasına neden olması ihtimal dahilindedir.

Mevcut durumda önemli risk kaynakları arasında yüksek bütçe açığı, büyük meblağlara ulaşan sıcak para girişi nedeniyle ekonominin kırılganlığının artması, yaklaşan seçim sürecinin bütçe disiplini sekteye uğratması tehlikesi ve olası siyasi çalkantıların yatırımcıları tedirgin etmesi yer almaktadır.

Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin hedefi yüksek oranlı, istikrarlı, istihdam odaklı bir büyüme ve beraberinde daha nitelikli istihdam yaratmak olmalıdır.

Türkiye, son 10 yılda izlediği doğru makroekonomik politikalar ve gerçekleştirdiği yapısal reformlar sonucunda küresel krize yeni yükselen Avrupa ekonomilerine göre daha güçlü bir konumda girmiştir. Krize girişteki bu üstünlük, krizden hızlı ve güçlü çıkışta da üstünlük sağlamıştır. Bankaların 2001 krizinden sonra alınan önlemlerle güçlendirilmiş olması onlara güçlü bir sermaye yeterliliği vermiştir. Bankaların, 2001 krizi sonrasında kredi verirken çok daha dikkatli olmaları banka alacaklarının ve hanehalkı borçlarının Avrupa ülkelerindeki gibi artmasını engellemiştir. Küresel kriz sırasındaki maliye ve para politikası gevşetmeleri de hızlı toparlanmaya katkıda bulunmuştur.

IMF raporlarında Türkiye'nin önündeki en önemli sorunun dışarıdan kaynaklanan dengesizliklerin yaratacağı finansman sorunları olacağına dikkat çekilmektedir. Bunu önlemek için Türkiye'nin 2010 yılında maliye politikasını sıkılaştırmaya devam etmesi gerektiği kaydedilmektedir. Bu amaca hizmet edecek olan mali kuralın yasalaşmasındaki gecikmenin, kuralın 2011 yılında yürürlüğe girmesini etkilememesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Geleceğin doğru planlanmasına yönelik bir diğer önemli husus ise, ekonomi çevrelerinin Türkiye'nin ithalata, dolayısıyla cari açığa ve dış finansmana dayalı büyüme modeline bir alternatif geliştirmesi gerektiği yönündeki uyarılarıdır. Bu uyarıların dikkate alınmasının, Türkiye'nin orta ve uzun vadede ekonomide istikrarlı büyümenin sağlanabilmesi açısından önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

2011-2013 Orta Vadeli Program

Hükümet tarafından ekonomideki yeni dönem hedeflerine ilişkin açıklanmış olan ve 2011-2013 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Programda büyüme hedefleri 2010, 2011, 2012 ve 2013 için sırayla %6.8, %4.5 ve %5.5 olarak yer almaktadır. Bu çerçevede, TÜFE yıllık artış hızı, 2010 yılı için %7.5, 2011, 2012 ve 2013 yılları için ise sırasıyla %5.3, %5 ve %4.9 olarak öngörülmektedir.

Orta Vadeli Programda, bütçe açığı ile ilgili öngörüler 2011 yılında 33.49 milyar TL, 2012'de 32.26 milyar TL, 2013'de 24.36 milyar TL olarak açıklanmıştır. Söz konusu dönemlerde faiz dışı fazlanın ise sırasıyla 14 milyar TL, 20.24 milyar TL, 25.64 milyar TL olması öngörülmektedir.

Programda 2011'de bütçe gelirlerinin 265.36 milyar TL, faiz dışı giderlerin ise 264.91 milyar TL olacağı tahmin edilmektedir. 2012'de bütçe gelirlerinin 292.15 milyar TL, 2013'de 321.26 milyar TL olması, giderlerin ise 2012'de 286.72 milyar TL, 2013'de 309 milyar TL olması beklenmektedir.

Program döneminde, dünya ticaretinde ve ticaret ortaklarının ekonomilerinde başlayan toparlanmanın devam etmesi ve bu gelişmenin de dış talebe olumlu yansımaları sonucunda ihracatın dönem boyunca yıllık ortalama olarak cari fiyatlarla %12.7 oranında artarak 160 milyar ABD Dolarına ulaşması beklenmektedir.

2010 yılı sonunda %3.4 olacağı tahmin edilen kamu kesimi açığının GSYH'ya oranının, program dönemi sonunda %1.2'ye gerilemesi öngörülmektedir. Aynı şekilde, 2013 yılı genel devlet açığının GSYH'ya oranının da, 2010 yılında gerçekleşmesi beklenen %3.7 seviyesinden %1.1'e düşmesi hedeflenmektedir.

Program döneminde, tarım dışında 1.5 milyon kişi ilave istihdam yaratılması hedeflenmektedir. Bu dönemde tarım istihdamında beklenen çözülmenin etkisiyle toplam istihdam artışının 1.1 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir.

TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ: 2010 ilk 6 ay

Türkiye ekonomisi yılın ikinci çeyreğinde %10.3 büyümüş, bu dönemde inşaat sektörü %21.9 büyüme oranı ile en fazla büyüyen sektör olmuştur.

Yılın ilk 6 aylık dönemi itibarıyla ekonomideki büyüme oranı %11.0, inşaat sektörü büyüme oranı ise %15.1 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün ilk çeyrekte 9.6, ikinci çeyrekte 12.2 milyar TL olan cari değeri ise ilk yarı sonunda 21.7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Sabit sermaye yatırımlarında yılın ikinci çeyreğinde %28.7, ilk 6 aylık dönem itibarıyla %22.2'lik büyüme kaydedilmiştir.

Yılın ilk çeyreğinde %25.6 küçülen kamu sabit sermaye yatırımlarında ikinci çeyrekte %14.6'lık büyüme, özel sektör sabit sermaye yatırımlarında ise birinci ve ikinci çeyreklerde sırasıyla %23.1 ve %32.1 oranlarında büyüme kaydedilmiştir.

Kamunun sabit sermaye yatırımlarında ve özel sektör yatırımlarında özellikle ikinci çeyrekte kaydedilen artışlar, yılın ikinci çeyreğinde konut satışlarının yeniden yükselme eğilimine girmesi, yapı ruhsatı verilen yapıların yüzölçümünün geçen yılın aynı dönemine kıyasla %23.6 daha fazla olması ve konut kredisi faizlerinin gerilemesi gibi gelişmeler inşaat sektörünün 2010 yılı ilk yarısında kaydetmiş olduğu büyümeyi getiren ana faktörler olmuştur. Bu gelişmeler, aynı zamanda, inşaat sektörünün yılın ikinci yarısındaki performansı açısından iyimser beklentileri artırmaktadır.

2009'un ilk 6 ayında kullanılan mortgage kredileri 906 milyon TL seviyelerindeyken bu yılın ilk 6 ayında bu rakam büyük bir ilerleme kaydetmiş ve 6.7 milyar TL seviyelerine kadar ulaşmıştır.

Finans sektörünün elindeki likiditeyi konuttan yana kullanma eğilimi, konut kredilerinde cazip faiz oranlarını da beraberinde getirmiş ve sektörün altın çağını yaşadığı 2005 yılındaki aylık %1'lik oranların da

altına inerek %0.82 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu durumun önümüzdeki dönemde konut satışlarına bir ivme kazandırabileceği değerlendirilmektedir.

Yapı Ruhsatı verilen yapıların yüzölçümü %23.6 arttı.

2010 yılının ilk altı ayında bir önceki yılın ilk altı ayına göre belediyeler tarafından Yapı Ruhsatı verilen yapıların yüzölçümünde %23.6, bina sayısında %8.4, değerinde %30.8, daire sayısında %29.1 oranında artış olmuştur.

2009 yılının ilk altı ayında Yapı Ruhsatına göre konut bina sayısı 40 610 iken, 2010 yılının ilk altı ayında konut bina sayısı %9.8 artarak 44 572 olmuş; konut yüzölçümleri ise 2009 yılının ilk altı ayında 37 651 5606m² iken %26.1 artarak 2010 yılının ilk altı ayında 47 467 006 m² olarak gerçekleşmiştir.

Yapı Kullanma İzin Belgesi verilen yapıların yüzölçümü %31.6 düştü.

2010 yılının ilk altı ayında bir önceki yılın ilk altı ayına göre belediyeler tarafından Yapı Kullanma İzin Belgesi verilen yapıların yüzölçümünde %31.6, bina sayısında %38.3, değerinde %28.5, daire sayısında %32.2 oranında düşüş olmuştur.

2009 yılının ilk altı ayında Yapı Kullanma İzin Belgesine göre 39 167 olan konut bina sayısı 2010 yılının ilk altı ayında %39.1 düşerek 23 855 olmuş; konut yüzölçümleri ise 2009 yılının ilk altı ayında 33 213 377 m² iken %31.7 düşerek 2010 yılının ilk altı ayında 22 683 044 m² olarak gerçekleşmiştir.

Yapı Ruhsatı, Ocak - Haziran ayları toplamı

		Bina Sayısı	Yüzölçümü (m ²)	Değer (TL)	Daire Sayısı
YILLAR	2010	52 647	63 700 800	36 177 590 130	322 030
	2009	48 556	51 555 147	27 663 432 648	249 373
	2008	49 188	54 857 680	32 073 772 419	269 749
Bir Önceki Yılın İlk Altı Ayına Göre Değişim Oranı (%)	2010	8.4	23.6	30.8	29.1
	2009	-1.3	-6.0	-13.8	-7.6

Kaynak: TÜİK

Yapı Kullanma İzin Belgesi, Ocak - Mart ayları toplamı

		Bina Sayısı	Yüzölçümü (m ²)	Değer (TL)	Daire Sayısı
YILLAR	2010	28 879	31 281 354	17 179 030 297	152 293
	2009	46 833	45 729 349	24 015 883 330	224 483
	2008	38 596	35 245 971	19 893 518 078	179 083
Bir Önceki Yılın İlk Altı Ayına Göre Değişim Oranı (%)	2010	-38.3	-31.6	-28.5	-32.2
	2009	21.3	29.7	20.7	25.4

Kaynak: TÜİK

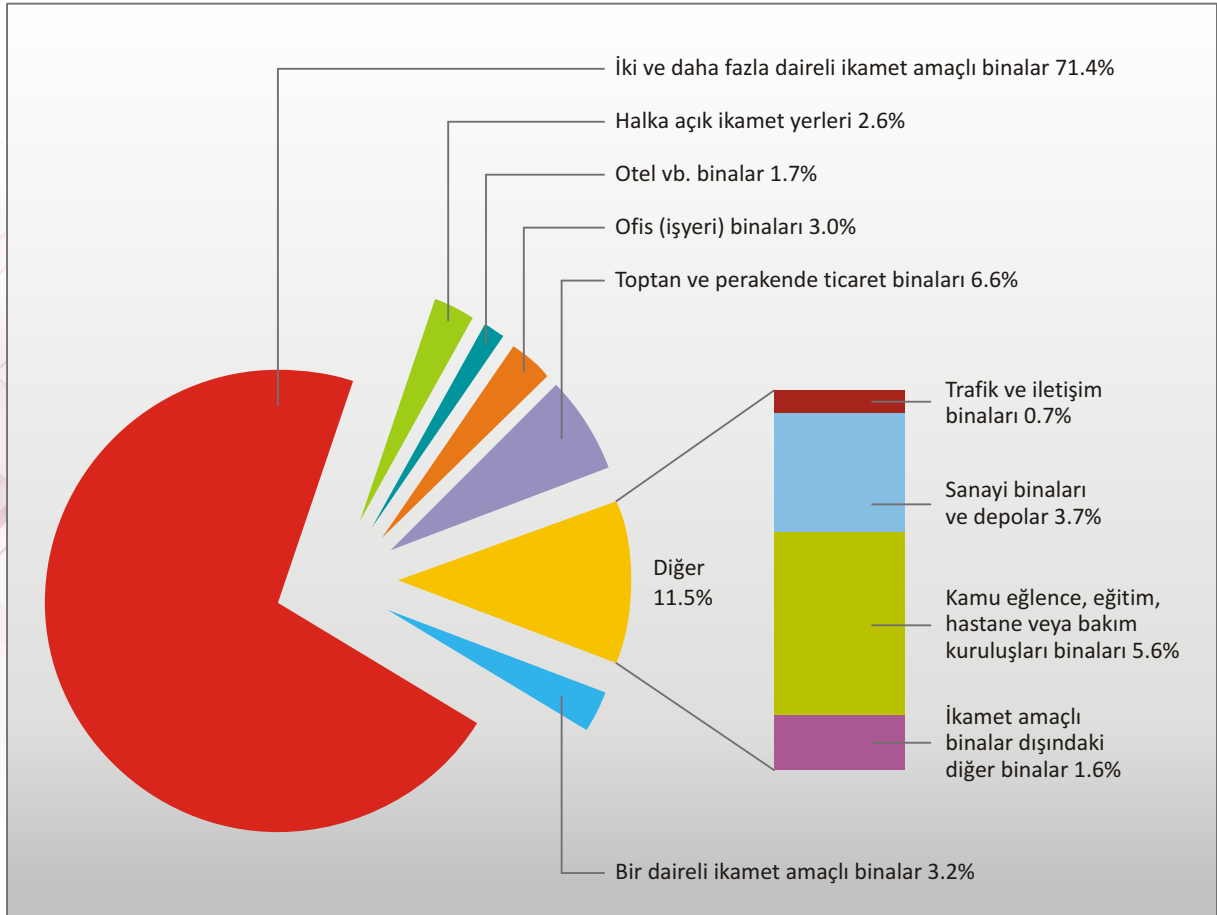
Türkiye İstatistik Enstitüsü (TÜİK) tarafından açıklanmış olan 2010 yılı II. Dönem Konut Satış İstatistiklerine göre: 2010 Nisan-Haziran döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre konut satışları %53.65 düşmüştür. Ancak, 2010 yılı Nisan-Haziran döneminde, konut satışlarında yılın ilk çeyreğine oranla %5.14 artış kaydedilmiştir.

Sıcak para girişinin arttığı ve konut faizlerinin gerilediği mevcut konjonktür dikkate alındığında, konut satışlarında Nisan-Haziran döneminde kaydedilmiş olan cüzi artış oranının önümüzdeki dönemde

yükselme eğilimine girmesi ve beraberinde halen yatay bir seyir izlemekte olan konut fiyatlarının da artması yüksek bir olasılık olarak değerlendirilmektedir.

2010'un ilk 6 aylık döneminde yapı ruhsatı almış olan binalar türleri itibariyle ve 2009'un aynı dönemiyle kıyaslanarak incelendiğinde metrekare ve değer olarak en yüksek artışların halka açık ikamet yerleri ile toptan ve perakende ticaret binalarında kaydedildiği görülmektedir. Hem metrekare, hem de değer itibariyle tek ve büyük ölçüde gerileyen bina türü ise sanayi binaları ve depolar olmuştur.

Yapı Ruhsatlarının Yapı Çeşitlerine Göre Dağılımı (m2 - 2010 ilk 6 aylık toplam)

Kaynak: TÜİK

TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ: Geleceğe Bakış

İnşaat sektörünün geleceğine ilişkin tahminde bulunurken dikkate alınması gereken temel göstergeler altyapı inşaatları açısından kamunun sabit sermaye yatırımları, bina inşaatları açısından özel sektör sabit sermaye yatırımları ile yapı ruhsatları, konut talebi açısından satış trendleri ve beraberinde konut kredisi faiz oranlarıdır. 2010 yılının ikinci çeyreği itibariyle bu 5 göstergenin pozitif bir seyir içerisine girmiş olması olumludur.

Yılın ilk çeyreğinde %25.6 küçülen kamu sabit sermaye yatırımlarında ikinci çeyrekte %14.6'lık büyüme kaydedilmiş olması, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının artış eğilimini sürdürmesi, konut satışlarında

Ocak-Mart dönemine kıyasla %5.4 gibi cüzi bir oranda da olsa artış kaydedilmesi, yapı ruhsatı verilen yapıların yüzölçümünün geçen yılın aynı dönemine kıyasla %23.6 oranında artmış olması ve sıcak para girişinin de etkisiyle konut kredisi faizlerinin 2005 öncesini anımsatan bir biçimde gerilemesi sektörün geleceği açısından iyimser beklentileri artırmaktadır.

Sektörün mevcut gelişme hızını sürdürmesi durumunda yarattığı katma değer 2009 yılının üzerine çıkması ve 2008 yılı katma değerine yaklaşması yüksek bir olasılık olarak görülmektedir. 2010 yılının ilk yarısında, başta ulaştırma sektörü olmak üzere, artan kamu inşaat yatırımlarının yılın ikinci yarısında da devam etmesi bu süreçte büyük önem taşımaktadır.

Mevcut durumda en önemli risk faktörü, yüksek orandaki sıcak para girişinin ekonomide 2002-2007 döneminde yaşanmış olan kırılganlığı anımsatması ve bu kez finansal krizi henüz tam olarak atlatamamış olan dış piyasalardaki istikrarsızlık nedeniyle daha çok kaygı vermesidir. Bir diğer risk faktörü ise, yaklaşan genel seçimler nedeniyle ülkenin bir seçim ekonomisine sürüklenmesi olasılığıdır.

AVRUPA'DA İNŞAAT SEKTÖRÜ

(Kaynak: Eurostat Basın Bülteni Temmuz 2010)

Avrupa Birliği İstatistik Bürosu Eurostat tarafından açıklanan ve uyarlaması mevsimsel olarak yapılan son veriler 2010 Temmuz ayında inşaat sektörü üretiminin bir önceki aya kıyasla Avro Bölgesinde (AB16) -%3.1, AB27 Bölgesinde ise -%2.5 oranında azaldığını ortaya koymuştur. Haziran'da ise bu oranlar sırasıyla +%1.8 ve +%2.6 olmuştur.

Temmuz 2010'da, Temmuz 2009'a kıyasla, Avro Bölgesinde (AB16) %7.5, AB27 Bölgesinde ise %2.3 küçülme kaydedilmiştir.

Aylık Bazda Karşılaştırma

Temmuz 2010'da (verileri mevcut olan üye ülkelerde) inşaat sektörü üretimi 6 ülkede gerilemiş, 7 ülkede artmıştır. Hollanda'da ise aynı kalmıştır. En büyük daralma sırasıyla Romanya (-%28.3), İspanya (-%10.3) ve Slovenya'da (-%3.2) görülmüştür. En büyük artışlar ise Portekiz (+%5.0), İngiltere (+%4.4) ve Slovakya'da (+%2.0) kaydedilmiştir.

Haziran'da sırasıyla %1.8 ve %2.8 oranlarında artış kaydedilen bina inşaatları Temmuz ayında hem Avro Bölgesinde, hem de AB27 Bölgesinde %3.3 düşüş göstermiştir. Mühendislik yapılarında ise Avro Bölgesinde %1.7, AB27 Bölgesinde ise %0.9 oranında azalma kaydedilmiştir. Bu oranlar Haziran 2010'da sırasıyla %1.6 ve %1.9 büyüme şeklinde olmuştur.

Yıllık Bazda Karşılaştırma

Temmuz 2010'da (verileri mevcut olan üye ülkelerde) inşaat sektörü üretimi bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla 9 ülkede gerilemiş, 4 ülkede artmıştır. En büyük gerileme sırasıyla İspanya (-%36.5), Romanya (-%24.9) ve Bulgaristan'da (-%19.0) en büyük artışlar ise sırasıyla İngiltere (+%13.1), İsveç (+%9.4) ve Almanya'da (+%4.8) gerçekleşmiştir.

Bina inşaatları Avro Bölgesinde %7.9, AB27 Bölgesinde ise %2.3 azalmıştır. Haziran'da bu azalma oranları sırasıyla %4.6 ve %6.0 olarak gerçekleşmiştir. Mühendislik yapılarındaki azalma Euro Bölgesinde %6.0, AB27 Bölgesinde ise %1.5 olmuştur. Bir önceki ayda ise bu oranlar sırasıyla -%6.5 ve -%1.8 olmuştur.

2010 YILI EKONOMİK GELİŞMELERİNDE BARDAĞIN DOLU VE BOŞ TARAFI

Prof. Dr. Şükrü KIZILOĞ

Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölüm Başkanı
Gazi Üniversitesi Maliye ve Vergi Hukuku
Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

2010'nun sonuna yaklaştığımız şu günlerde ekonomide genel anlamda olumlu gelişmeler göze çarpmakla birlikte, bazı olumsuz gelişmelerde gözden kaçıyor. Bu çerçevede 2010 yılı ekonomik gelişmelerini bardağın dolu ve boş tarafına bakarak, her iki yönüyle açıklamakta yarar var.

Bardağın Dolu Tarafı

1. **Büyüme sevindirici.** 2010'nun ilk iki çeyreğinde Türkiye ekonomisi ortalama olarak %11 büyüdü. Yakalanan yüksek büyüme hızı, Türkiye'nin 2009 krizinden çıktığını gösteriyor.
2. **Karnemiz iyi.** Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları Türkiye'nin kredi notunda ciddi artış yaptılar.
3. **Sanayide çarkların dönüşü hızlanıyor.** 2008 ve 2009'da arka arkaya tam 14 ay gerileyen, imalat sanayi üretim endeksi son dokuz aydır ortalama %15.5 artış gösterdi.
4. **Vergi gelirleri hedefin üzerinde.** Vergi gelirleri yılın ilk sekiz ayında %23 artarak yıllık artış hedefi olan %12'yi ikiye katladı. Vergi gelirlerindeki artış ve faiz giderlerindeki gerileme ile bütçe açığı yılsonu hedefinin altında gerçekleşecek.
5. **Senet ve çeklerde olumlu gelişme.** Yılın ilk sekiz ayında protestolu senet miktarında %25, karşılıksız çeklerde %113 gerileme var.
6. **Borsada tüm zamanların rekoru.** Borsa 70 bini geçerek tüm zamanların en yüksek noktasına geldi.
7. **Faiz oranları geriliyor.** Kredi faizlerindeki gerileme hem yatırımları hem de iç talep artışını destekliyor.
8. **Güven artıyor.** 2009'da 90'lara kadar gerileyen reel kesim güven endeksi 110 seviyelerini aştı. Krizde 70 seviyesinin bile altına düşen tüketici güven endeksi 90 seviyelerine yaklaştı.

Bardağın Boş Tarafı

Bardağın boş tarafında ise Türkiye'nin üç temel problemi olan cari açık, kayıtdışılık ve işsizlik var.

1. **Dış ticaret açığı rekora gidiyor.** 2009'da daralan iç ve dış talebe bağlı olarak ihracat ve ithalattaki gerileme dış ticaret açığını ve tabii ki cari açığı geriletmişti. Ancak 2010'da krizin etkilerinin azalması ile birlikte artan iç ve dış talep ve yüksek büyüme hızına bir de hızla gerileyen kur eklenince dış ticaret açığı yılın ilk yedi ayında %80 artış yaşandı.
2. **İthalattaki artış düşündürücü.** Yılın ilk yedi ayında ithalat geçen yıla göre %30 artış gösterdi. Bu durum iç talebin yurtdışına kayarak yurtiçi üretimi ve istihdamı olumsuz etkiliyor. Diğer taraftan dış ticaret açığını artırarak cari açık üzerinde baskı yaratıyor. Bir diğer önemli gelişme ise Ağustos ayında aylık bazda ihracatın ithalatı karşılıklı oranının kırmızıçizgi olan 60'ın altına inerek %55 olarak gerçekleşmesi.

3. **Cari açık hortladı.** 2010'un ilk yedi ayında %210 artarak 24.3 milyar ABD Doları olan cari açık, 2009'un tamamında toplam 14 milyar ABD Doları olan cari açığı yedi ayda nerdeyse ikiye katladı.
4. **Sıcak parada tarihi rekor.** Sıcak para girişi 115 milyar ABD Dolarına yaklaştı. Eylül sonu itibariyle yurtdışı yerleşiklerin borsada 75, devlet iç borçlanma senetlerinde 31, mevduatta ise 8.5 milyar ABD Doları portföy stoku bulunmakta.
5. **Doğrudan yabancı sermaye (DYS) girişi geriliyor.** DYS girişinde 2009 yılında %57 gerileme yaşanmıştı. 2010'da ise ilk yedi ayda %12 gerileme söz konusu. 2010'un kıyaslaması 2009 yılı gerçekleşmesi üzerinden yapıldığı için, 2010 daki gerilemenin 2008 ve 2007 yıllarına göre daha ciddi boyutlarda olduğu gözden kaçmamalı.
6. **İç borç artıyor.** İç ve dış borç stoku toplamda 485 milyar ABD Dolarına ulaştı. İç borç stoku son bir buçuk yılda yaklaşık 70 milyar TL artarak 350 milyar TL'ye yaklaştı. Dış borç stokunda ilginç gelişmeler var. Sadece özel sektörün dış borç stoku 170 milyar ABD Doları. Ayrıca özel sektörün yılın ikinci çeyreğinde kısa vadeli dış borç stokunda 7 milyar ABD Dolarlık artış var. Bu durum özel sektör bilançolarında ciddi kur riski demek.
7. **Kayıtdışı sorun olmaya devam ediyor.** Kayıtdışılık halen çok yüksek, özellikle istihdamdaki kayıtdışılığın boyutları %45 seviyelerinde.
8. **İşsizlik halen sorun.** Büyüme hızındaki olumlu gelişmeler işsizliği azaltsa da işsizlik halen çift hanelerde.

İnşaat Sektöründeki Gelişmeler Sevindirici

Küresel mali krizin ağır etkilerinin yaşandığı 2009 yılının ardından 2010'da çıkışa geçen Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörü olan inşaat sektörü de ciddi bir çöküntü yaşadığı 2009 yılının ardından çıkışa geçti.

İnşaat sektörü GSYH'nın ortalama %5-6'sını alsa da, sektörün ileriye ve geriye doğru bağlantıları dikkate alındığında birçok sektörün inşaat sektörü endekli olduğu anlaşılacaktır. İnşaat sektörü daima Türk ekonomisinin lokomotifi olmuş ve sektördeki bir dalgalanma kısa sürede milli gelir hesaplarında ciddi değişimlere neden olmuştur. İnşaat sektöründeki bir hareketliliğin ya da olumsuz bir kırılmanın milli geliri de etkilediği ve paralel bir seyir izledikleri herkesçe bilinen bir gerçektir. Bunun en güzel örneği 2010'un ilk iki çeyreğinde görülmüştür. 2010'un ilk iki çeyreğinde milli gelir reel olarak ortalama %11 artarken, inşaat sektörü 15 artış göstermiştir.

İnşaat sektöründe özellikle yılın ikinci çeyreğinde yaşanan gelişmeler sevindiricidir. Yılın ikinci çeyreğinde inşaat sektörü reel olarak %20 üretim artışı sağlayarak milli gelirin büyüme hızını artıran temel etkenlerden biri olmuştur. İnşaat sektöründeki istihdamın %3.1 artması da işsizliğin gerilemesinde önemli bir etki yaratmıştır.

Türk ekonomisinin yakaladığı yüksek büyüme hızının dış açığa bağlı büyüme modeline dayalı olduğu ve bunun sürdürülebilir bir büyüme modeli olmadığı bilinmekte. Türkiye'nin Çin ve G. Kore gibi rekabet gücünü geliştirerek, reel üretim ve ihracat artışı odaklı büyüme modeli ile sürdürülebilir bir büyüme sağlaması gerektiği düşüncesindeyiz. Aksi takdirde, dış açığa dayalı büyüme modeli, 1994 ve 2001'de olduğu gibi Türkiye'yi yeni bir krize sürükleyebilir. Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme modelinde de en önemli sektörlerden biri tabii ki inşaat sektörüdür. İnşaat sektörünün hem istihdama katkısı hem de bağlantılı sektörler aracılığıyla tüm ekonomide yaratacağı rekabet gücü artışının, sürdürülebilir büyüme açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

